تانیقلی تیل‌شناس عالم جناب ذکرالله ایشانچ «اۉز تورك دریچه‌سی» ویبلاگی‌ده، افغانستان اۉزبېك تیلی یازوویده‌گی کمچیلیك‌لر و چلکشلیك‌لر و یازووچي‌لر تمانیدن یۉل قۉییله‌دیگن ینگلیش‌لر مسأله‌سی حقیده کوییتیب، قیغوریب یازگن. قاله بېرسه، بو مسأله‌ده حقانی روشده قیینچیلیك‌لر عرب یازوویدن کېلیب چیققنی و او یازوو بیز نینگ تیلیمیزگه ماس و اویغون اېمسلیگی و اینیقسه اونلي‌لریمیز اوچون یېترلی بېلگي‌لری بۉلمه‌گنیگه هم اشاره قیلینگن.

موضوع تیلشناسلیك نقطه نظردن علمی یۉسینده بحث قیلینگن. مقاله‌ده، بو قیینچیلیك‌لر افغانستان اۉزبېك یازوویده تیلیمیز نینگ برچه اونلي‌لری اوچون گویا یېترلی علیحده بېلگی بۉلمه‌گنلیگی همده اۉزبېك یازووچي‌لری اونلي‌لرنی اۉز اۉرنیگه ایشله‌ته‌آلمسلیك‌لریگه اساسی عامل صفتیده تأکیدلنگن.

مقاله‌ده، اوشبو مشکلنی برطرف قیلیشده ایکی نرسه ارائه قیلینگن:

بیری، افغانستان اۉزبېك یازوویده اونلي‌لر اوچون ینگی بېلگي‌لر. و ایکینچی، ضیالریمیزنینگ تۉغری یازیش‌لری اوچون، اۉزبېك تیلی گرامرینی تیارلب عامه اختیاریگه قۉییش؛ اۉزبېکچه تۉغری یازیش دستوری همده املا لغتینی توزیش کبی ایش‌لرنینگ بجریلیشی.

قاله بېرسه، مقاله‌ده یازووچی بیر تله‌ی سۉزلر (اینیقسه اۉزلشگن یات سۉزلر) نینگ تیلیمیزده ینگلیش املا بیلن یازیلگنیگه اشاره قیلیب، اولرنی قنده‌ی تۉغری یازیش شکلینی هم کۉرسه‌تیب بېرگن.

مقاله‌ده مطرح قیلینگن تیلیمیز نینگ اېسلنگن مهم موضوع‌لری کمینه‌نی هم دایم قیزیقتیریب کېلگنی اوچون، اولر حقیده قوییده‌گی فکرلرنی جناب ایشانچ و حرمتلی تیلداش‌لریمیز بیلن اۉرتاقلشنی لازم کۉردیم:

افغانستان اۉزبېکلری‌نینگ یازوو مسأله‌سی 10-15 ییل بوروندن باشلب ضیالي‌لریمیز اره‌سیده بحثله‌شیلیب کېلگن. بو حقده تاشکېنت ده بیر عده ضیالي‌لریمیز اشتراکیده امریکانینگ مرکزی آسیا خلق‌لری اوچون بیغرض یاردم قیلیش اداره‌سی (CAFE) کمکی بیلن انچه ایش بۉلیب، نهایت متخصص‌لر و ضیالي‌لرنینگ فکر و مشوره‌لری اساسیده ایکی نرسه‌نینگ طرحیگه کېلیشیلگن اېدی: بیری، تیلیمیزده 7 ته اونلی و مخصوص بېلگي‌لری؛ ایکّینچی، اونلي‌لر و قۉشیمچه‌لرنینگ سۉزلرده‌گی املا قاعده‌لری. بو طرح اۉشه پَیت دوستیمیز عبدالغفور سرمانوف تمانیدن ایکی ایری جلد (الفبا و املا قاعده‌لری) نامی آستیده تیارله‌نیب، نشر اېتیلدی (سرمانوف، عبدالغفور، اۉزبېك یازووی اوچون، 2-قسم، بېگزاد بیرلشمه‌سی نشری). موضوع‌نینگ اۉته چیگللیگی و قیینلیگی و عین حالده تیلداش‌لریمیز اوچون حساسلیگی اوچون، تیارلنگن طرح حقیده تغین بحث و مناظره‌لر دوام اېتیریلدی. طرح‌نینگ بیرقنچه نسخه‌لری افغانستان همده پاکستان، ترکیه و بشقه اۉلکه‌لرده‌گی مهاجر اۉزبېك عالم‌لری، یازووچي‌لری، معارف درسلیك کتاب‌لر مؤلف‌لری و بشقه ضیالي‌لرگه یبباریلیب، طرح حقیده فکرلری سۉره‌لگندی. حتی طرح نینگ املا قسمی «اۉزبېك تیلیده قۉشیمچه‌لر» عنوانی آستیده، رحیم ابراهیم جناب‌لری مسؤوللیگیده پشاور ده نشر اېتیله‌دیگن «چاووش» مجله‌سیده هم باسیلیب چیققن اېدی (1379 ییل، 5-6 سان‌لر، 33-41 بېت‌لر). طرحده‌گی «ی» و «و» تاووش‌لری اوچون قبول قیلینگن بېلگي‌لرگه، عربچه و فارسچه یازووی بېلگي‌لری اره‌سیده اۉخشش بېلگی یۉقلیگی اهمیتلی اېدی.

طالب لر حاکمیتی آغده‌ریلیب، کۉپلب مهاجر ضیالي‌لریمیز وطنگه قیتگندن سۉنگ، اۉزبېك یازووی و اونلي‌لر مسأله‌سی حقیده تغین بحث باشلندی. بوگلگی فعالیت‌لرده خانم ینگه بورگ تشبثی و ضیالي‌لریمیز فعالیتی بیلن قیزغین بحث‌لر یۉلگه قۉییلدی. اینیقسه 1382-1384 ییل‌لر دوامیده افغانستان و آیریم چېت اېللیك عالم‌لر و ضیالي‌لری اشتراکیده مزارشریف، کابل و تخار ده اوچته بیریك سیمینار هم اۉتکزیلگن اېدی.

اېسلنگن بحث‌لر، مناظره‌لر و سیمینارلر نینگ اونومی اۉله‌راق، نهایت جوزجان پوهنتونی، اۉزبېك تیلی استادی تیلشناس عالم پوهنیار نور الله آلتای تشبثی و پیشنهادی اساسیده تیلیمیز اونلي‌لری اوچون عرب یازوویده‌گی تۉرتته بېلگیگه تغین ایکیته ینگی بېلگی قبول قیلینگن اېدی. دېمك، بونده ایلگری تاشکېنت ده تیارلنگن طرح اساسیده 7 ته اونلی اېمس، بلکه خودی اۉزبېکستان ده‌گی جاری یازوو اساسیده 6 ته اونلی قبول قیلیندی !

اۉزبېکستان ده کیریل یازوویده‌گی (Э وE) تاووش‌لری ینگی لاتین یازوویده یکه (E) تاووشی و بېلگیسی بیلن کۉرسه‌تیلگن. افغانستان اۉزبېك یازوویده اېسه شو تاووش اوچون (ې) بېلگیسی قبول قیلینگن اېدی. شونینگدیك، کیریل یازوویده‌گی (Ў) تاووشی اوچون ینگی لاتین یازوویده (O`) و افغانستان اۉزبېك یازوویده اېسه (ۉ) بېلگیسی قبول قیلینگن اېدی. کۉرینیب تورگنیدېك، افغانستان اۉزبېك یازوویده ایکی اونلی اوچون قبول قیلینگن بو ینگی بېلگي‌لر یازیش، اۉقیش و کۉرینیش نقطه نظردن جوده ساده و ایخچم دیر. اېنگ مهمی، عربچه و فارسچه‌ده بو ایکی بېلگیگه اۉخشش بېلگی یۉقلیگی هم جوده قوله‌ی و اۉرینلی بۉلدی. (اۉزبېکستان ده کیریل یازوویدن لاتین گه اۉتیش پیتیده، اونلي‌لر سانینی نېگه دیر کۉپه‌یتیرالمه‌ی، تغین آلتیته اونلی و بېلگی قبول قیلیندی. بونگه، کۉپلب تیلچی عالم‌لر بوگون افسوس و ندامت کۉرسته‌دی‌لر.)

شونده‌ی قیلیب، افغانستان اۉزبېك تیلیده هم خودی اۉزبېکستان ده‌گی کبی آلتیته اونلی و تېگیشلی بېلگي‌لری قبول قیلینگن: آ (o) ، ا (a)، و (u)، ۉ (o`)، ي (i, y)، ې (e). ینگی یازوو خصوصیت‌لری، اینیقسه اونلي‌لر اوچون بېلگیلنگن آلتیته بېلگی‌نینگ سۉزلرده یازیلیشی حقیده سیمینارلر، مجلس لر، ورکشاپ لر و مطبوعات ده امکانی باریچه معلومات بېریلگن.

بو قرار یا فیصله اۉشه پَیت مطبوعات ده نشر قیلینیب، رسمی سند صفتیده افغانستان علوم اکادمیسی تماندن رسمی یۉسینده تصویب و تسجیل هم قیلینگن اېدی. بېلگي‌لر و سۉزلرده اولرنینگ ایشله‌تیلیشی حقیده، حرمتلی نورالله آلتای‌نینگ «اۉزبېك تیلی سۉزلیگی» کتابی مقدمه‌سیده هم به تفصیل معلومات بېریلگن. (اۉشه اثر، کیریش، اۉزبېك تیلی املاسی اصلاح قیلیش ضرورتی، 19-47 بېت‌لر)

اېسلش کېره‌ك که، بو ینگی یازوو اوچون حاضر «ستارخان» و «باقرخان» ناملی چیرایلی خطلی ایکیته فونت هم کمپیوتر اوچون بار و عملده فایده‌لنیلماقده.

منه، بو جریان دن حاضر تخمین 6-7 ییل اۉتگن. مذکور یازوو مکتب درسلیك‌لریده بوتونله‌ی، عالی اۉقوو یورت‌لری و مطبوعات ده اېسه آزمی-کۉپ می، عملده قۉلله‌نیلماقده. اینیقسه معارف وزیرلیگی، درسلیك کتاب‌لر تألیف اېتیش ریاستی‌نینگ اۉزبېك تیلی بۉلیمیده اۉزبېك تیلی درسلیك کتاب‌لری شو یازوو اساسیده آلتینچی صنفگچه تألیف اېتیلیب، چاپ بۉلگن و اۉقووچي‌لر تماندن فایده‌له‌نیب کېلماقده. قالگن کتاب‌لر هم 7-دن 12-صنفگچه تألیف اېتیلیب، چاپگه تیار. بو کتاب‌لرنینگ تدریس یۉسینی، مؤلف‌لر و عالی اۉقوو یورت‌لری‌نینگ تیلشناس استادلری تماندن معارف وزیرلیگی و

یونیسف اداره‌سی کمکی بیلن کابل و تېگیشلی ولایت لرده اۉزبېك اۉقیتووچي‌لریگه سیمینارلر و ورکشاپ لر ارقه‌لی امکانی باریچه توشینتیریش ایش‌لری آلیب باریلگن.

اېندی شونچه ایش‌لر بۉلیب، شونچه مدت اۉتیب، جناب ایشانچ‌نینگ اۉزلریچه اونلي‌لر اوچون ینگیدن بېلگی‌لر اعلان قیلگن‌لریدن مقصد نیمه‌لیگی توشونیلمه‌دی! اگر افغانستان اۉزبېك‌لری اوچون ینگی یازوو حقیده‌گی ایلگرگی قرارلر و آلیب باریلگن ایش‌لردن خبرسیز بۉلسه‌لر، علیحده گپ. لیکن اۉشنده هم، بو بیوقت قیلینگن ایش‌لری اوچون منطقی دلیل بۉلالمه‌یدی؛ و اگر بیلیب توریب (خبرلری بۉلیب)، کیشي‌لرگه تۉغری یازیشنی اۉرگه‌تیشگه بېل باغله‌گن بۉلسه‌لر، اونده ینگی یازوو پیشکش قیلیش اۉرنیگه کۉپگه قۉشیلیب، عملده‌گی یازوونی تن آلیب، فقط کمچیلیگی تۉغریسیده اۉزلری‌نینگ تۉلدیرووچی فکرلرینی پیشنهاد طریقیده مطرح قیلسه‌لر، بیزنینگچه معقولراق و علمیراق ایش بۉلر اېدی. چونکه بو مسأله بیر خلق، قاله بېرسه بیر دولت مقیاسیده‌گی کته و مهم مسأله دیر. هرکیم اۉز باشیگه وقت-بیوقت یازوو یا بېلگی توزیب، کیشي‌لرنی اونده‌ش یا مجبور قیلگنده، یازوو ده چلکشلیك‌لر و کیشي‌لر اره‌سیده سرسانلیك و نهایت آنه تیلگه نسبتاً سوادسیزلیك تاپیلیشی یا دوام اېتیشی انیق. شو بیلن بیرگه، مادی جهتدن چاپ اېتیلگن یوز مینگ‌لرچه جلد درسلیك کتاب‌لر حالی نیمه بۉله‌دی؟! بو کتاب‌لر قنده‌ی قیینچیلیك‌لر بیلن تألیف اېتیلیب، قه‌ی تۉسیق‌لرنی یېنگیب چاپ یوزینی کۉریب، قنده‌ی یوگوریش‌لر و خورلیك‌لر بیلن مکتب‌لرده اۉزبېك باله‌لری قۉلیگه یېتگنینی چېت اېلده‌گی تیلداش‌لریمیز اویاقده تورسین، ایچکریده‌گی کۉپلب دعواگر اۉرتاق‌لریمیز هم اونچه‌لیك بیلمسه‌لر کېره‌ك...!

دنیاده‌گی فایده‌له‌نیب کېله‌یاتگن هیچ بیر یازوو، تېگیشلی تیلی‌نینگ برچه تاووش‌لرینی تۉله-تۉکیس یېتکزه‌آلمسلیگي گه عالم‌لر معترف. بنابرین، افغانستان اۉزبېك یازووی هم بو کمچیلیکدن ییراق اېمس، البته. شو نرسه‌نی کۉزده توتیب، خلقیمیز 6-7 ییلدن بېری اېندی آز-ماز ینگی یازوو و اونلي‌لرنینگ بېلگي‌لری بیلن اۉرگه‌نیب تورگن بیر پیتده، جناب ایشانچ‌نینگ تغین ینگی یازوونی میدانگه چیقرگنلیگی چیندن هم سوآل توغدیره‌دیگن ایش! تۉرتته بېلگینی اعلان قیلیش بیلن کاشکی ایش بیتسه‌اېدی!

اوندن تشقری، (ی) و (و) تاووش‌لری اوچون جناب ایشانچ ارائه قیلگن «أی»، «إی» و «ؤ» بېلگي‌لرده، عرب تیلیگه خاص بۉلگن همزه (ء) بېلگیسی اساسی رول اۉینه‌گن. حال بو که، او کیشی‌نینگ هم شو مقاله و هم بشقه یازوولریده عرب یازووی و او تیلگه خاص بېلگي‌لرگه قرشی

چیقیب، شد «ّ- » اؤرنیگه ایکی حرف (کتته، ارره، مککه، پششه،...) و تنوین «-ً » اؤرنیگه هم "ن" (عینن، مثلن، اساسن، عمومن،...) ایشله‌تیب کېلیب، حتی بشقه‌لرنی هم اونده‌ب یورگن‌لرینی هم بیله‌میز! اېندی، اؤرته-ایچده نېگه عیناً همزه (ء)نی یاقتیریب قالگنلیک‌لری نینگ دلیلی بیلینمه‌دی!!

همزه (ء) نینگ سؤزلرده تلفظی خودی (a = l) کبیدېک اېکنی معلوم؛ مثال اوچون: تألیف، مأخذ، مؤلف، رئیس، هیأت (هیئت)، مسؤول، جرأت (جرئت) و بشقه‌لر. شو باعث، فارسچه‌ده و بیزده‌گی اؤزلشگن سؤزلرنینگ سؤز باشیده‌گی «ا» اؤشه همزه «ء» دېب توشونیله‌دی. اېندی میه‌لریده بو نرسه سینگیب کېتگن تیلداش‌لریمیز ایشانچ جناب‌لری تنله‌گن «أی» و «إی» بېلگي‌لرنی تلفظ قیلیش و یازیشده قیینه‌لیش‌لری و ینگلیش‌لری ممکن اېمس می؟ چونکه افغانستان اؤزبېک تیلیده قبول قیلینگن ینگی الفباسی‌نینگ 34 نچی بېلگیسی «ء» بؤلیب، اؤزیگه خاص تاووشی بار!

اوندن تشقری، «أی» و «إی» بېلگي‌لرنینگ استعمالی فقط باش حرف‌لرده کؤرسه‌تیلگن. سؤزلرنینگ اؤرته‌سی و سؤنگگیده اولر قه‌ی شکلده یازیلیشی نېگه دیر کؤرسه‌تیلمه‌گن! هر چند مقاله متنیده بعضی سؤزلر تصادفاً یازیلگن بؤلسه هم، بیراق اولر نېچه خیل و ناقص!؛ اؤرنک اوچون: «أی» ایشله‌تیلگن سؤزلر: ائنیقسه، ائتیش، ائته‌دي‌لر، ائتگنده، ائریم، ائتیم، ... (بولرنینگ هیچ بیریده «ی» تاووشی یؤق!) بولرنی شو املا بیلن افغانستان اؤزبېک‌لری (آینیقسه، آیتیش، آیته‌دي‌لر، آیتگنده، آیریم، آیتیم،...) شکلده تلفظ قیلمه‌یدی‌لر، تؤغراغی قیلالمه‌یدی‌لر!! بېش بؤلیمدن عبارت مقاله‌ده فقط بیر مورد ده‌گینه «أی» بېلگیسی «ائیتیشدن» شکلده «ی» لی یازیلگن، خلاص! لیکن شو هم کؤرسه‌تیلگن بېلگیگه کؤره «أیتیشدن» شکلده یازیلیشی کېره‌ک اېدی!

گاهیده بیر سؤزده ایکّیته همزه «ء» کېلیب، چیندن هم دهشت بؤله‌دی: قؤئیب، تؤئیب، سؤئیب... حالانکه بولر جاری یازووده: قؤییب، تؤییب، سؤییب، .... شکلده انچه ساده یازیله‌دی و اؤقیله‌دی. هرحالده، متخصص‌لرنینگ فکریچه، الفبا بېلگي‌لری پیداگوژیک، پسکولوژیک و فزیکی مهارت نقطه نظردن باله‌لر طبعیتیگه ماس بؤلیب، یازیش و اؤقیشده قیینلمس‌لیک‌لری کېره‌ک. اېندی یازیشده، عملده جاری بؤلیب تورگن (ې، ؤ) بېلگي‌لری و جناب ایشانچ ارائه قیلگن (أی، إی، ؤ) بېلگي‌لردن قه‌ی بیری یازیشده، و اؤقیشده باله‌لر اوچون خصوصاً و کته‌لر اوچون عموماً ساده، آسان و سیلیق کېچیش مسأله‌سی نینگ بېلگیلشنی حرمتلی اؤقووچي‌لرگه حواله قیله‌میز.

تیلداش‌لریمیز اره‌سیده اونلي‌لر و تېگیشلی بېلگي‌لرینی ایشلته‌آلمه‌یدیگن‌لرنی قوییده‌گی گروه لرگه اجره‌تیش ممکن:

بیر عده سناقلی استادلر و ضیالی‌لر نوایی زمانیدن بیزگچه یېتیب کېلگن اېسکی یازوو، بېلگی‌لری و عادتیگه محکم یاپیشیب آلیب، ایکیته ینگی بېلگیگه بؤلیب اؤتگن اؤشه سیمینارلرده هم قرشی چیققن اېدی‌لر. بولر بېلگی‌لرنینگ ایشله‌تیلیشینی بیلسه‌لر یا بیلمسه‌لر یازوولریده اصلا ایشلتمه‌یدی‌لر و بشقه‌لرنی هم چلغیتیب یوره‌دی‌لر.

کؤپلب ضیالی‌لر و قلمکش‌لریمیز حقیقتده هم، اؤنلی‌لر بېلگی‌لری‌نینگ اؤز اؤرنیگه ایشلته‌آلیشینی افسوس که بیلمه‌یدی‌لر.

عموم عادی تیلداش‌لریمیز اؤزبېك ادبی تیلیده سوادسیز بؤلگنلیك‌لری اوچون، بو قاعده‌لرنی اصلا بیلمه‌یدی‌لر.

اچیق بؤلسه هم اېسلش اؤرینلی دیر که، اونلی‌لر و بېلگی‌لرینی ادبی تیلیمیز معیارلری و قاعده‌لریگه ماس ایشلته‌بیله‌دیگن قلمکش‌لریمیز نینگ سانی جوده-جوده آز دېسك مبالغه بؤلمه‌یدی. بولردن بیر عده‌لری، بو قاعده و بېلگی‌لرنی توشونسه‌لر هم، بیراق نېگه دیر اؤزلریگه زحمت بېرمه‌ی، تېگیشلی یازوودن فایده‌لنمه‌ی، اېسکی یازوو و املاسینی قؤللب یورگن‌لر!

اېندی اگر مسأله، تیلداش‌لریمیزنینگ تؤغری یازالمسلیك‌لری و اولرگه تؤغری یازیشنی اؤرگه‌تیش موضوعی نظرده بؤلسه، اونده یؤلی تغین ینگی یازوونی جاری اېتیش اېمس، بلکه رسماً قبول قیلینیب، 6-7 ییلدن بېری عملده جاری بؤلیب تورگن یازوونی اؤرگه‌تیش یا انیقراغی، تیلداش‌لریمیزنی آنه تیل‌لریده سوادلی قیلیش معقول دیر. بیراق بو ایش بیراو یا که بیر اداره نینگ فرمانی بیلن بؤلمه‌یدگن ایش، البته! افغانستان ده شوق-ذوق بیلن آنه تیل‌لریده یازیشگه اینتیله‌یاتگن تیلداش‌لریمیز اویاقده تورسین، حتی مکتب اؤقیتووچی‌لری، مطبوعات ایشلاوچی‌لری و کؤپلب یازووچی‌لر اؤزبېك ادبی تیلیده تؤغری یازالمه‌ی، نتیجه‌ده اونلی‌لرنی اؤز اؤرنیگه ایشله‌ته‌آلمسلیك‌لری طبیعی دیر. چونکه بولرنینگ دېیرلی کؤپ‌لری مکتب و پوهنتوننی دری تیلده اؤقیب، آنه تیل‌لریده کتاب اویاقده تورسین، حتی بیر بېتنی هم اؤقیمه‌گن‌لر! تیلداش‌لریمیز اره‌سیده، کتاب اؤقیش مدنیتی و عادتی عموماً و اؤزبېك تیلیده خصوصاً جوده ضعیف دیر.

کیشی‌لرنی تؤغری یازیشگه اؤرگه‌تیش اوچون گرامر، تؤغری یازیش دستوری، املا لغتی و بشقه قؤللنمه‌لر مسأله‌نینگ قورالی صفتیده بیر تمانی دیر. ایکینچی عملی و اساسی تمانی عموماً کیشی‌لرنی آنه تیلده سوادلی قیلیش دیر. بو جوده چیگل و قیین جریان دیر، البته. بونینگ اوچون، عایله، مکتب، عالی اؤقوو یورت‌لردن باشلب، بیزگه تېگیشلی تورلی اویوشمه‌لر، بنیادلر، مطبوعات،

رادیو و تلویزیون لرگچه جدی بیر حرکتنی باشلش کېرەك. بشقەچه قیلیب آیتگنده، تیلداشلریمیز بونی بیر ملی و قوتلوق بورچ و حرکت صفتیده توشونیب، او اوچون عایلەلردن بوتون جمعیت قتلملریگچه آنه تیلده سوادسیزلیك که قرشی عملی بیر جهادنی یۉلگه قۉییشلری لازم دیر.

قیلینیشی کېرەك بۉلگن آیریم ایشلر:

ـ مکتبلر اوچون اۉزبېك تیلی اۉقیتووچیلرنی تربیەلش.

ـ اۉقیتووچی تربیەلش اوچون اۉزبېكلر یشەیدیگن ولایت لر همده کابلنینگ معلم تربیەلش مؤسسەلریده اۉزبېك بۉلیمینی آچیش.

ـ کابل و شمال ولایتلرینینگ برچه عالی اۉقوو یورتلری، تیل و ادبیات فاکولتەلریده اۉزبېك بۉلیملرینی آچیش و تقویت قیلیش.

ـ عالی تحصیلات و معارف وزیرلیگی و بشقه ادارەلر ارقەلی بېریلەدیگن بورسلرده اۉزبېك ییگیت-قیزلریگه هم یېترلی سهم بېریلیب، بشقه ساحەلر قطاری تیل ساحەسیده هم متخصصلر تربیەلنیشی.

ـ ملت وکیللریمیز مکتب اۉقیتووچيلری، درسلیكلری، بورسلر، عالی اۉقوو یورتلرده تحصیل اوچون بۉلیملر آچیش، ملی و ادبی شخصیتلریمیزنی اېسلش و تقدیرلش، اۉزبېك تیلیده بشقه تیللر قطاری علمی، ادبی و اجتماعی کتابلر چاپ اېتیلیش، ... مسألەلری بۉییچه تېگیشلی وزیرلیكلر، اینیقسه معارف، عالی تحصیلات، اطلاعات و فرهنگ، قوملر و قبیلەلر وزیرلیكلری سینگری ادارەلرنینگ مسؤوللری بیلن دایم اوچرەشیب، تیلیمیز، ادبیاتیمیز و مدنیتیمیزگه عاید ایستكلر و ضرورتلرنی برطرف قیلیشده مسوولانه اینتیلیشلری.

ـ «قوش اویەسیده کۉرگنینی قیلەدی» دېگنلریدېك، اساسی ایشلر عایلەلردن باشلنیشی کېرەك: عایلەلرده اۉزبېکچه سۉزلش، اۉزبېك تیلیده سواد چیقەریشده اینتیلیش و تشویقات قیلیش، اۉزبېك تیلیدەگی مطبوعات و کتابلرنی اۉقیش و اویگه ساتیب آلیب کېلتیریش، تلویزیون و رادیو دن اۉزبېك پروگراملرینی ایزچیل کۉریش و اېشیتیش، عایله اعضاسیگه بشقه ساوغەلر قطاری هردایم اۉزبېکچه کتابلر هم ساوغه قیلیش، بالەلرگه اۉزبېکچه (تورکچه) آت، کتەلرگه تخلص همده شرکت، دکان و اویوشمەلرگه اېسه تورکی (اۉزبېکی) آت تنلش، خطا بۉلسه هم آنه تیلده یازیش، نطق قیلیش، نامه یازیش، تۉی، ختم و بشقه مراسملرنینگ دعوتنامەلرینی اۉزبېك تیلیده هم یازیش،

یادداشت لر کۉته‌ریشگه عادت قیلیش، مطالعه قیلیش، ییغین‌لر و سیمینارلرگه قتنه‌شیش، ییگیت‌لرنی اۉزبېك تیلی بۉلیم‌لریده تحصیل قیلیشگه اونده‌ش، ....

ـ ایلغار ضیالي‌لریمیز و تېگیشلی اویوشمه‌لر و بنیادلر کۉپراق اۉزبېك ادبی تیلینی اۉرگه‌تیش اوچون بشقه‌لر، خصوصاً ییگیت‌لرگه یاردم بېریش‌لری کېره‌ك. بو اېزگو ایش اوچون تورلی سویه‌ده‌گی کورس‌لرنی یۉلگه قۉییش و تلویزیون دن فایده‌لنیش کېره‌ك. قاله بېرسه، باسیلیب چیققن کتاب‌لرنی تانیتیش، نقد قیلیش، شاعرلر و یازووچي‌لریمیز بیلن یوزمه-یوز اوچره‌شوو کېچه‌لرنی یۉلگه قۉییش، برچه ییگیت‌لریمیز اۉزبېکستان‌نینگ ایلگرگی کیریل و حاضرگی لاتین یازوولرینی اۉرگه‌نیش‌لری شرط، ....

بیزنینگ تیلیمیزگه، اۉقیتووچي‌لریمیز و ییگیت‌لریمیز اوچون اېنگ اساسی و مؤثر کمکچی اۉزبېکستان، ترکیه و بشقه ترکی دولت‌لر دیر. شونینگ اوچون، ملت وکیل‌لریمیز و کابینه‌ده‌گی وزیرلریمیز و بشقه نفوذلی کیشي‌لر، متخصص‌لر تربیه‌لش، ملکه آشیریش کورس‌لری و سفرلری، مطبوعات و کتاب مسأله‌لری بۉییچه افغانستان دولتینی مذکور دوست دولت‌لر بیلن علمی-مدنی همکارلیك قیلماق اوچون رسمی بیتیم‌لر و قردادلرنی امضالشگه کۉندیریش‌لری کېره‌ك.

افغانستان اۉزبېك یازووی املاسی حقیده ییغین‌لر و معارف وزیرلیگی همده عالی اۉقوو یورت‌لریده استادلر، اۉقیتووچي‌لر و ضیالي‌لریمیز اشتراکیده آز-ماز ایش‌لر بۉلگن. یازوودن کېین املا بیرلیگی مسأله‌سی هر بیر تیل اوچون جوده مهم دیر. یخشیسی، حاضر عالم‌لریمیز، ضیالي‌لریمیز، قلمکش‌لریمیز و اینیقسه استادلر، اۉقیتووچي‌لر، محصل‌لر و اۉقووچي‌لر بو حقده اۉز فکر و ملاحظه‌لرینی سایت‌لرده، مطبوعاتده و ییغین‌لرده ایته‌بېرسین‌لر. بیر مدت اۉتیب، تیلچي‌لر، ادبیاتچي‌لر، یازووچي‌لر و پیداگوك‌لر و ضیالي‌لردن تشکیل تاپگن مخصوص بیر کمیسیون توزیلسین. کمیسیون برچه فکرلر، پیشنهادلر و تیلیمیز و یازوویمیز قاعده-قانون‌لرینی تۉپلب، علمی بحث و مناظره ارقه‌لی، املا بیرلیگی اوچون بیر یۉریقنامه تیارلسین.

یۉریقنامه‌نینگ اۉزبېك املاسیگه تېگیشلی برچه موضوع‌لری سلیقه‌لر و مصلحت‌لر اساسیده‌گینه اېمس، بلکه تیلیمیز قانون-قاعده‌لری، یازوویمیز امکانیتی و خصوصیتی همده باله‌لر و کته یاشلي‌لریمیزنینگ ادبی تیل‌لرینی تېز و آسانراق اۉرگه‌نیش‌لریگه جدی اعتبار بېریلیب، توزیلیشی کېره‌ك.

هیچ بیر تیلده املا قیینچیلیکلری بوتونله‌ی حل بۆلالمه‌گنیدېك، بیزده هم بیرتماندن، تیلیمیزگه ماس بۆلمه‌گن حاضرگی یازوو و بشقه تماندن تیلیمیزنینگ التصاقی خصوصیت‌لری و اولکه‌میزنینگ شرایطیگه کۆره، کۆپ قیینچیلك‌لرگه تۆله-تۆکیس ییچیم قاعده‌سی و یۆریغینی تاپیش قیین. اۆرنك اوچون اۆزیم گواه بۆلگن بیر واقعه‌نی سیز عزیزلرگه ایسله‌یمن: معارف وزیرلیگیده درسلیك کتاب‌لر تألیف ایتیش ریاستی تمانیدن، یونیسف کمکی ارقه‌لی دری و پشتو تیل‌لری‌نینگ املا قیینچیلیك‌لرینی حل قیلیش مقصدیده اوچ کونلیك علمی-عملی سیمینار کابل ده اۆتکزیلدی. ییغینگه درسلیك کتاب‌لر مؤلف‌لریدن تشقری، کابل و ولایت لردن عالی اۆقوو یورت‌لر استادلری، مکتب اۆقیتووچي‌لر، یازووچي‌لر، دینی عالم‌لر و ضيالي‌لر چارلنگن ایدي‌لر. کۆپ موضوع‌لر قطاری عربچه آتاقلی آت‌لر خصوصیده جدی بحث و حتی مشاجره بۆلیب، اسماعیل/اسمعیل، اسحاق/اسحق، عیسا/عیسی، موسا/موسی، ... سینگری آت‌لرنینگ یازیش شکلیده، دری تیل‌نینگ اکادمیك استادلری بیرینچی شکلگه ایاق تیره‌ب، عرب تیلی متخصص‌لری و دین عالم‌لری ایسه ایکینچی شکلگه اصرار قیلدي‌لر. بیرینچی گروه مذکور سۆزلر و بشقه یات سۆزلر دری تیلی‌نینگ قاعده‌لریگه بۆی سۆنیشی کېره‌ك، دېسه‌لر؛ ایکینچی گروه بو سۆزلر قرآنده‌گی پیغبرلر آتی دېب، کیشی قرآن یازووینی اۆزگرتیریشگه حقی یۆق، دېب توریب آلدي‌لر! مسأله چیندن هم اۆته نازك ایدی. سَلگه مجلسده‌گی ملالر کیشینی کفرگه چیقاریش‌لری هیچ گپ ایمسدی! قیسقه‌سی، نتیجه‌ده هرایکله املا قبول قیلیندی. یعنی اگر بیر متنده قرآن و پیغمبرلر حقیده گپ کېتسه، اونده قرآن یازوویدېك (اسمعیل، اسحق،...) شکلده و اگر عموماً بیرار کیمسه حقیده بۆلسه، او حالده (اسماعیل، اسحاق، ...) شکلده یازیلسین، دېب قرار آلیندی!

شونینگ اوچون، بیز هر بیر آدیمنی کۆترگنده حاضرگی جامعه‌میز شرایطی و اینیقسه خلقیمیز آنگی و سویه‌سی و اینیقسه دولت چوکاتیده‌گی عملی امکانیت‌لریمیزنی نظرده توتیشیمیز ضرور.

هرحالده، دری و پشتو تیل‌لری کبی یازوویمیزنینگ املا معمالری بیردنیگه و بوتونله‌ی حل بۆلیشی قیین. بیز فقط نسبی شکلده بیر قسم مهم و عمده‌لرینی حل قیلیب، ایشله‌ی بېره‌میز. زمان آقیمیده و عمل جریانیده قیینچیلیك‌لر تغین تاپیلیب، قوله‌یلیك‌لر کشف ایتیلیب، عالم‌لرنینگ مشوره‌لری و سعی حرکت‌لری اولرنی تېکیسلب باره‌بېره‌دی. والسلام!

یازوچی: محمد حلیم یارقین

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION
www.bayanifoundatuon.com